

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: ohvrite õiguste tugevdamine ELis”

KOM(2011) 274 lõplik

ja „Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded”

KOM(2011) 275 lõplik

(2012/C 43/09)

Raportöör: **Kathleen WALKER SHAW**

18. mail 2011. aastal otsustas Euroopa Komisjon ja 29. juunil 2011. aastal otsustas nõukogu vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 304 konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses

„Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: Ohvrite õiguste tugevdamine ELis”

KOM(2011) 274 lõplik

ja

„Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded”

KOM(2011) 275 lõplik.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon võttis arvamuse vastu 8. novembril 2011.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 476. istungjärgul 7.–8. detsembril 2011 (7. detsembri istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 142, erapooletuks jäi 4.

1. Järeldused ja soovitused

1.1 Komitee nõuab, et komisjon hindaks asjaomases uuringus kriisi mõju kuriteoohvritele täpsemalt ja esitaks tulemuste põhjal ettepaneku vajalike meetmete kohta.

1.2 Komitee on mures, sest ohvrid ei usalda kriminaalõigussüsteemi, ja tunnistab vajadust tugevdada ohvrite, eeskätt korduvate ohvrite positsiooni ning arendada kodanike usaldust, et ohvriks sattumise ahel katkestada. Komitee kutsub komisjoni üles arutlema kaasnevate meetmete ja nende toetuseks vajalike rahaliste vahendite üle.

1.3 Komitee soovib komisjonil muuta ohvri määratlust, et suurendada ohvri perekonna või esindaja õigusi ja tunnustamist.

1.4 Komitee nõuab, et komisjon viiks läbi põhjaliku analüüsi nende ohvrite kaitse kohta, kes saavad kuritegude tõttu töökohal kannatada ja esitaks kaasnevate meetmete ettepaneku, et toetada miinimumõigusi ja tunnustamist nii era- kui avalikus sektoris kõikjal ELis.

1.5 Komitee soovib komisjonil teha süvaanalüüs liikluskuritegude ohvrite kohta ja esitada meetmed õiguskaitse, toetuse ja hüvitise tagamiseks.

1.6 Komitee soovib komisjonil lisada ettepanekutesse tõhusamad tagatised ohvrite otsese ja kaudse diskrimineerimisega tegelemiseks.

1.7 Komitee nõuab seoses ohvri rolli aktsepteerimisega suurt kultuurimuutust ja selle kinnistamist spetsialistide ja vastava valdkonna töötajate väljaõppe kaudu õigussüsteemi ja asjaomaste asutuste kõikidel tasanditel, austades samal ajal subsidiaarsuse põhimõtteid. See peaks hõlmama ohvrite kohtlemist meedias üldiselt ja ohvrite poliitilistel motiividel ärakasutamise tõkestamist.

1.8 Komitee nõustub, et teatud ohvrid on eriti kaitsetud ning vajavad erikohtlemist, ent on seisukohal, et teatavate kaitsetute ohvrite määratlemise ja seega võimaliku ohvrite hierarhia loomise asemel peaks komisjon tegema ettepaneku, et kõikidel kuriteoohvritel oleks kooskõlas riigisisestes õigusaktides

sätetatud menetlustega juurdepääs individuaalsel hindamisel põhinevatele erimeetmetele, et kindlaks teha, kas tegemist on kaitsetu kuriteoohvriga tema isikuomaduste või kuriteo olemuse või tema ja kahtlustatava vahelise suhte tõttu.

1.9 Komitee nõuab kaasnevaid meetmeid kogu ELi hõlmavate ohvriabiteenuste võrgustiku tugevdamiseks ja ametlikuks muutmiseks ning teeb ettepaneku selle ühtseks rahastamiseks ELi eelarvest. Komitee soovib samuti laiendada abiteenuseid kuriteoohvrite ja nende perekondade toetamiseks nende koju-pöördumisel nendel juhtudel, kui vahejuhtum toimus välisriigis. Komitee on seisukohal, et ohvriabiteenused peaksid olema paindlikud ja võimaldama vahendeid piirkondlikult võimalikesse tulipunktidesse ümber suunata.

1.10 Komitee tunnustab kodanikuühiskonna laiemat rolli kuriteoohvrite abistamise praktiliste meetmete väljatöötamisel ja julgustab komisjoni esitama ettepanekut kaasnevate meetmete ja eeltoodu rahastamise hõlbustamise kohta.

1.11 Komitee nõuab, et komisjon teeks eelseisva läbivaatamise käigus ohvritele makstavat hüvitist käsitlevatesse sätetesse vajalikud laiaulatuslikud parandused, kaaludes sealhulgas ELi tasandil hüvitisskeemi kuriteoga tekitatud kahju eest. Komitee soovib, et komisjon juhiks liikmesriikide tähelepanu rõhutatult sellele, et direktiivis on sätestatud miinimumstandardid ja õiguste alused, mis võimaldab pakkuda riiklike rakendusaktide kaudu suuremat kaitset.

1.12 Komitee kiidab heaks taastavat õigusemõistmist puudutavad ettepanekud ja kutsub komisjoni üles toetama katseprojekti rahastamist standardite ja koolitusmeetmete väljatöötamiseks taastava õigusemõistmise valdkonnas kõikjal ELis.

1.13 Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles töötama selgelt määratletud ja piiratud tähtsusega jooksul⁽¹⁾ välja ühismenetlused väljaspool koduriiki ohvriks langenud isikute säilmete transportimiseks ja kodumaale viimiseks. Menetlused oleksid riiklike või piirkondlike õigusaktide suhtes ülimuslikud

2. Sissejuhatus

2.1 Ettepanekute pakett, mille komisjon esitas 18. mail 2011. aastal, laiendab praeguseid ohvrite õigusi käsitlevaid ELi tasandil vastuvõetud meetmeid. Ettepanekute eesmärk on kehtestada kuriteoohvrite jaoks selged ja konkreetsed õigused ning tagada tunnustamine, austus, kaitse, abi ja õiguskaitsse kättesaadavus olenemata sellest, milline on nende päritolu- või elukoht ELis.

⁽¹⁾ Soovituslikult 28 päeva jooksul, mis võimaldaks kahel patoloogil läbi viia kriminaaluurimise ja DNA-testid, sealhulgas sõltumatu aruande taotlus surnu koduriigi konsulaadilt.

2.2 Komitee tunnustab, et Lissaboni lepinguga antakse ELile selge õiguslik alus kuriteoohvrite miinimumõiguste kehtestamiseks ja kuriteoohvrite kaitsmiseks. Ettepanekute aluseks on Stockholmi programm⁽²⁾ ja selle tegevuskava⁽³⁾ ning need on kooskõlas Budapesti tegevuskavaga⁽⁴⁾.

2.3 Komitee kiidab heaks asjaolu, et eesistujariik Poola on saadnud esmatähtsale kohale julgeoleku suurendamise ELis ning eesistujariigi jõupingutused nõukogus ohvrite paketiiga tehtava töö kiirendamiseks.

2.4 Komitee on alustanud seoses kõnealuse teemaga ulatuslikku tööd, sealhulgas arvamuste koostamist kuriteoohvrite hüvitiste,⁽⁵⁾ inimkaubanduse,⁽⁶⁾ seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise ja lapsporno,⁽⁷⁾ lapse õiguste,⁽⁸⁾ ELi terrorismivastase võitluse poliitika,⁽⁹⁾ e-kaasatuse⁽¹⁰⁾ ja küberkuritegevuse⁽¹¹⁾ kohta.

3. Üldised märkused

3.1 Komitee rõhutab, et liikmesriikidel ei ole võimalik eirata praeguse majandus- ja finantskriisi mõju kõnealusele küsimusele ja et neil on vaja selles kontekstis aru saada kuritegevuse dünaamikast. Paljudes liikmesriikides piiratakse rangete kokkuhoiuteetmetega politsei-, tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid, ohvriabiteenustega tegelevaid ühiskondlikke organisatsioone ja teisi sarnaseid valitsusväliseid organisatsioone ja nende rahastamist. Peale selle suureneb praegune ebavõrdsus ning pidevalt kasvav vaesus ja töötus soodustavad tõenäoliselt täiendavate sotsiaalprobleemide teket ja võivad olla kuritegevuse katalüsaatoriks.

3.2 Kuriteoohvriteid puudutavad ELi tasandi näitajad on murettekitavad. Igal aastal langevad inimesed otseselt enam kui 75 miljoni kuriteo ohvriks. Vastuvõetamatu on asjaolu, et enamikus kuritegudes on kannatajaks üks ja sama väike protsent ohvreid, keda üha uuesti ja uuesti ohvriks muudetakse. Ohvrid elavad üldjuhul kõrge kuritegevusega piirkondades, kus hirm kuritegude ees on suur ja kuritegudest teatamise määr väike. Nendes kogukondades jääb teatamata ligikaudu 90 % kuritegudest.

3.3 Ohvriabi täiustamine kõikjal ELis on peamine nurgakivi vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomisele ELi kodanike jaoks. See on äärmiselt oluline, pidades silmas, et ELis reisivate või teise kohta elama ja töötama kolivate inimeste arv pidevalt kasvab ja see suundumus jätkub.

⁽²⁾ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/111877.pdf.

⁽³⁾ KOM(2010) 171 lõplik

⁽⁴⁾ Vastu võtnud ministrite nõukogu 10. juunil 2011.

⁽⁵⁾ EÜT C 95, 23.4.2003, lk 40–44.

⁽⁶⁾ ELT C 51, 17.2.2011, lk 50–54.

⁽⁷⁾ ELT C 325, 30.12.2006, lk 60–64, ELT C 317, 23.12.2009, lk 43–48 ja ELT C 48, 15.2.2011, lk 138–144.

⁽⁸⁾ ELT C 325, 30.12.2006, lk 65–70.

⁽⁹⁾ ELT C 218, 23.07.2011, lk 91.

⁽¹⁰⁾ ELT C 318, 29.10.2011, lk 9–18.

⁽¹¹⁾ ELT C 97, 28.4.2007, lk 21–26

3.4 Komitee kiidab heaks asjaolu, et ettepanekutes pakutakse välisriigis kuriteo ohvriks langenud kodanikele võimalust teatada kuriteost oma elukohaliikmesriigis. See on eriti oluline raske vigastuse või õnnetusjuhtumi puhul ja surmajuhtumite korral perekondade jaoks.

3.5 Komitee toetab direktiivi horisontaalset lähenemist, mis koondab kõikide ohvrite õigused.

3.6 Ettepanekutes tunnustatakse ohvri perekonna ja ohvrite endi kannatusi ja nende ees seisvaid probleeme, mis on väga oluline, kuid seda on vaja ettepanekutes ühtsemalt kajastada.

3.7 Seda laadi sündmustel on laastavad füüsilised, emotsionaalsed ja rahalised tagajärjed, mille tõttu on vaja nii ohvreid kui nende abistamisega hõivatud perekondi toetada ametiasutustega suhtlemisel, arstiabi saamisel, haldusküsimuste rägastikus, kahtlustatava või kahtlustatavate otsimisel ning õigusemõistmise ja hüvitise taotlemisel.

3.8 Komitee on seisukohal, et on vaja tunnustada ohvrite ja nende perekondade lisaprobleeme ja stressi piiriülestes olukordades, kus asja muudavad keerukamaks erinevad keeled, menetlused ja kultuurid, mida nad ei tunne ja mis võivad tekitada ületamatuid probleeme.

3.9 Üldjuhul jätab 50 % kuriteoohvritest kuriteost pädevale asutusele teatamata. Sellel võib olla mitmeid põhjusi, sealhulgas see, et ohvrid ei saa teatamise või kuriteokaebuse esitamise süsteemist aru või on neil vähe usku õigusemõistmise või hüvitise saamise eesmärgil abi, kaitset ja toetust pakkuvatesse ametiasutustesse. Komitee soovib näha ettepanekute muutmist praktilisteks meetmeteks, et tegeleda ohvrite usalduse puudumisega kohtusüsteemi vastu.

3.10 Uuringud kinnitavad, ⁽¹²⁾ et praeguste meetmete abil ei ole õnnestunud lahendada neid paljusid praktilisi ja tehnilisi probleeme, millega ohvrid ja nende perekonnad kokku puutuvad, kui nad on kõige kaitsetumas seisundis ja vajavad abi.

3.11 Kõnealused ettepanekud on oluline samm tagamaks, et ohvrid ja nende perekonnad seatakse esikohale, et neid tunnustatakse, koheldakse väärilt ja austusega ning neile osutatakse kaitset ja abi ning tehakse kättesaadavaks õigusemõistmine, millele neid on õigus. Taolistes kaitsetutes olukordades ei tohiks nad end kunagi üksijäetuna tunda.

4. Konkreetsete märkused

4.1 Praegu on sätete tugevus ja tõhusus ELis väga ebahütlane ja vaja on otsustavat muutust, et tagada toetuse, kaitse ja õiguste vastuvõetavad standardid, millele ELi kodanikud saavad oma koduriigis või teises liikmesriigis toetuda. On vastuvõetamatu, et ohvrile osutatava abi suurus on loterii, mis sõltub sellest, millises ELi paigas ohvriks langetakse.

4.2 Komitee tunnustab, et tema liikmetel on ainulaadne võimalus aidata kaasa kõnealuste ettepanekute tõhusa rakendamise tagamisele ja kutsub komisjoni seoses teatistes nimetatud kaasnevate meetmetega üles jätkama koostööd Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega, et julgustada asjaomaseid valimisringkondade organisatsioone töötama vajadusel välja praktilised struktuurid, poliitika ja tavad, et kuriteoohvreid ja nende perekondi süstemaatilisemalt ja tõhusamalt abistada.

4.3 Tunnustamine ja kaitse

4.3.1 Direktiivis laieneb ohvri määratluse ulatus üksnes sellise isiku pereliikmeteni, kelle surma on põhjustanud kuritegu. Komitee on seisukohal, et see määratlus on liiga kitsas ja eirab asjaolu, et paljud ellujäänud ohvrid on nii raskelt vigastatud, et nad vajavad väga suurel määral abi oma õigus- ja teovõime teostamisel, kui nad esitavad kaebuse ega osalevad kohtumenetluses õigusemõistmise ja hüvitise saamise eesmärgil, mistõttu peavad seda tegema nende pereliikmed või teised tugiisikud. Nad vajavad ka tunnustust. Komitee teeb ettepaneku muuta KOM(2011) 275 artiklit 2 (Mõisted) ja lisada sinna punkt 2a iii – enne või pärast kuritegu oma õigus- ja teovõime teostamisel suurel määral abi vajava ohvri tunnustatud tugiisik, kes on kas tema pereliige või töötaja.

4.3.2 Vaatamata tööohutuse ja töötervishoiu eeskirjadega vastavusse viimiseks tehtud jõupingutustele on komitee mures, kuna ettepanekutes ei puudutata küsimust, kuidas kaitsta kuritegeliku käitumise ohvreid, kes kannavad kahju töökohal, sealhulgas maanteetranspordi või teiste transpordivaldkondade töötajad. Liikmesriikides on erinevad lähenemisviisid selle kohta, mida kujutab endast kuritegu töökohal kehtivate õiguste ja tagatiste rikkumise tähenduses ja see võib kahjustada miinimumstandardite tagamist kogu ELis. See mõjutab ka lähetatud töötajaid. Komitee nõuab seetõttu, et komisjon viiks sellel teemal läbi põhjaliku analüüsi ning et kaasnevad meetmed toetaksid töökohal kuritegeliku käitumise ohvriks langenute miinimumõigusi, mis kehtiks nii avaliku kui erasektori kohta.

4.3.3 Komitee avaldab muret, et ohvri määratlemine füüsilise isikuna võib kuriteo ohvriks langenud organisatsioonid või ettevõtted ilma jätta võimalusest teostada direktiivist tulenevaid õigusi. Komitee soovib komisjonil läbi viia uuring, et hinnata vajadust konkreetsete meetmete järele selles valdkonnas, eelkõige seoses VKEdega, et parandada kaitset järjestikuse ohvriks muutmise eest.

⁽¹²⁾ KOM(2011)274 ja SEK(2011)580.

4.3.4 Komitee on seisukohal, et komisjon ei ole piisavalt tegeleud tõsise probleemiga, milleks on ohvrite otsene ja kaudne diskrimineerimine, sealhulgas kultuuriline diskrimineerimine, ja soovib komisjonil lisada ettepanekutesse tõhusamad tagatised selle küsimusega tegelemiseks. Kahekordne ohvriks muutmine ja diskrimineerimine võib esineda juhul, kui ohvrite väärkohtlemise põhjuseks on nende rass, usutunnistus, veendumused, seksuaalne sättumus, puue, sugu või sotsiaalne taust, mis on teatamata kuriteojuhtumite äärmiselt kõrge määra peamine põhjus. Ohvrid võivad diskrimineerimisega kokku puutuda ka sellisel viisil, et ametiasutustes ja kohtusüsteemis koheldakse neid vastuvõetamatul viisil, neid mitte uskudes või mitte koheldes neid väärvalt, austuse ja tunnustusega.

4.3.5 Komitee nõuab otsustavat kultuurimuutust ohvri rolli aktsepteerimisel kohtusüsteemis. Spetsialistide ja vastava valdkonna töötajate piisava väljaõppe tagamine on oluline esimene samm subsidiaarsuse põhimõtte austamisel. Komitee soovib komisjonil tegeleda rahastamisprogrammidega, et saavutada kesksetes asutustes kõnealune kultuurimuutus.

4.3.6 Kuriteoohvrite kaitsmine on ettepanekutes keskse tähtsusega. See on eriti oluline, kui ohvrid ja nende perekonnad on süüdistatavate läheduses või nendega samas hoones, näiteks haiglas, kohtus või politseijaoskonnas. Selleks, et tagada ohvri ja tema perekonna ja kahtlustatavate kokkupuute vältimine nende eraldi ruumidesse paigutamise ja eraldi vahendite kasutamise kaudu, on vaja kehtestada standardsed menetlused (mitte neid järk-järgult luua, nagu märgitud ettepanekutes).

4.3.7 Inimeste kaitsmine võimalikuks ohvriks muutumise eest on samuti oluline. Komitee kutsub komisjoni üles toetama uute tekkivate ohvriks muutumise vormide, näiteks küberkuritegevuse jälgimist ja hindama, milliseid meetmeid on vaja ohvrite kaitsmiseks ja toetamiseks. Ohvrite arvu vähendamisel on keskse tähtsusega Daphne-taoliste programmide edusammudel põhinevate programmide väljatöötamine, et tõsta teadlikkust võimalikest ohtudest ja võtta ohu tekkimisel ennetavaid meetmeid.

4.3.8 Statistika näitab, et pärast ohvriks langemist on inimesed edasise ohvriks muutumise suhtes palju kaitsetumad. Paljud ohvrid on ohvriks muutumise all kannatanud kogu elu, alates lastena väärkohtlemisest kodus või riiklike ja teiste asutuste hoole all. Paljude arvates on raske oma olukorrast rääkida ja astuda samme ohvrstaatusest teatamiseks. Komitee soovib näha kaasnevaid meetmeid ja ELi sihtotstarbelist rahastamist, mille eesmärgiks on ohvrite ja ohvrstaatuse tunnistajate mõjuvõimu suurendamine, et katkestada seeriaviisilise ohvriks muutumise tsüklid ja suurendada kodanike usaldust, eelkõige suure kuritegevusega kogukondades.

4.3.9 Nõustades, et teatud ohvrid, näiteks lapsed ja puuetega inimesed, on eriti kaitsetud ja vajavad erikohtlemist, väljendab komitee muret, et kaitsetute ohvrite määratlemise kaudu võib komisjon julgustada ohvrite hierarhia loomist, mis võib viia teiste ohvrite diskrimineerimiseni. Kõik ohvrid on kaitsetud ja komitee arvamus kohaselt võiks paremaks lähenemisviisiks olla soovitus, et kõikidel kuriteoohvritel peaks olema kooskõlas sise-riiklikes õigusaktides sätestatud menetlustega juurdepääs individuaalsel hindamisel põhinevatele erimeetmetele, et kindlaks teha, kas tegemist on kaitsetu kuriteoohvriga tema isikuomaduste või kuriteo olemuse või tema ja kahtlustatava vahelise suhte tõttu. Väga olulised on meetodid, milles tunnustatakse, ja mõistavakase ohvrit ning reageeritakse toetaval viisil ohvri sotsiaalsele keskkonnale ja elutingimustele. Komitee soovib muuta KOM(2011) 275 artiklit 18, jättes välja lõiked 1, 2 ja 5 ja muuta vastavalt viiteid ja sõnastust ka ülejäänud tekstis, kõrvaldades sealhulgas kooskõlas punktiga 3 sõnad „kõigi muude“.

4.3.10 Komitee kiidab heaks tsiviilasjades kohaldatavate kaitsemeetmete vastastikust tunnustamist käsitleva määruse ettepaneku ja tunnustab, et see on vajalik õigusakt lisaks ettepanekule võtta vastu direktiiv CSL 00002/2010 Euroopa lähenemiskeelu kohta kriminaalasjades. Komitee märgib, et ministrite nõukogu ja Euroopa Parlament on jõudnud selle ettepaneku küsimuses kokkuleppele. Komitee on seisukohal, et tegevuse hõlbustamiseks tuleks mõlema meetme kasutus ja vorm võimalikult suure ulatuses standardiseerida. Lähenemiskeeldude tõhusa jõustumise tagamiseks on vaja kehtestada vastavad sätted.

4.3.11 Komitee tunnustab positiivset rolli, mida meedial on võimalik täita seoses ohvrite õiguste ja tunnustamise toetamisega ning soovib näha ettepanekutes sätteid, mis tagavad tasa-kaalu kõnealuse positiivse rolli tunnustamise ning ohvrite ja nende perekondade eraelu puutumatus kaitse vahel kohtumenetluste ajal ja meedia pealetükkiva ja ebasoovitava tähelepanu eest, sealhulgas poliitilistel motiividel ohvriks muutumise eest meedias. Liiga sageli avaldatakse ilma nõusolekuta pilte, fotosid ja isiklike detaile ning see on vastuvõetamatu era- ja pereellu sekkumine. Ohvrite ja nende perekondade austamise, puutumatus ja inimõiguste tagamine ajal, kui nad on kõige kaitsetumas olukorras, on väga oluline. Sellistel juhtudel peaks vastutav väljaanne olema kohustatud rikkumise heastama, tunnistades seda sama nähtavalt nagu toimus ka ohvriks muutmine.

4.3.12 Komitee soovib näha ettepanekutes ka viidet avalike asutuste, eeskätt politsei suhtes kehtivale nõudele kaitsta ohvri ja tema perekonna eraelu puutumatus. Arvestades, et politsei on meediale põhiline teabeallikas, nõuab see tähelepanu. Ühendkuningriigis vallandasid hiljuti skandaali šokeerivad paljastused ohvrite ja nende perekondade telefonide häkkimise kohta. EL peab tagama ohvrite ja nende perekondade parema kaitse selles valdkonnas nii kodus kui välisriikides.

4.4 Õigus teabele, mõistmisele ning suulisele ja kirjalikule tõlkele

4.4.1 Komitee kiidab heaks ettepanekud anda ohvritele selged ja ulatuslikud õigused juhtumiga seotud õigeaegse ja olulise teabe saamiseks ja hoida neid kursis nende juhtumi uurimisel tehtavate edusammudega. Liiga sageli läheb juhtumite käigus kaotsi väärtuslikku aega, teavet ja tõendeid, eelkõige siis, kui kohe algusest ei ole selge, kas tegemist oli kuriteoga või mitte, näiteks kadunud isikud, uppumine, kukkumised, seletamatu surm. Piiriüleste juhtumite korral võivad ajalised viivitused olla pikemad, eriti siis, kui kuriteol puuduvad tunnistajad. See ei tohiks põhjustada viivitusi ohvriabi- ja kaitsemeetmete algatamisel. Päringute tegemine Eurojusti või vastastikuse õigusabi lepingu alusel on piiratud, kuna viimane on seotud ainult kriminaalasjadega. Komitee sooviks näha kaasnevaid meetmeid, et leida viise uurimise läbiviimise taotluse või päringute esitamise tõkete kõrvaldamiseks.

4.4.2 Oluline on teada, kust saada teavet ja kuidas teatada ähvardusest või vahejuhtumist ning piiriülestes olukordades peaks selline teave olema kiiremini kättesaadav asjaomaste asutuste, näiteks politsei, konsulaatide/saatkondade, haiglate ja kohalike omavalitsuste ja nende veebilehtede kaudu. Reisibürood/lennukompaniid peaksid lisama kõnealuse teabe reisidokumentidele koos ärarebitava koopiaga perekonna või sõprade tarbeks.

4.4.3 Piiriüleste juhtumite puhul on asjaomaste asutuste vaheline koordineerimine ja koostöö praegu ebapiisav, erinevad seadused ja kultuurid tekitavad sageli tõkkeid või asutuste tõrkust teabe jagamise ja koostöö suhtes. Komitee sooviks näha tihedamat koostööd ELi välis- ja justiitsministeeriumite vahel vastastikuse mõistmise memorandumi väljatöötamiseks, et vahetada teavet politseiasutuste vahel ja konsulaartöötajate kaudu ning vastata ohvri või tema perekonna õiguspärastele küsimustele uurimise käigu kohta. See peaks hõlmama asjaomaste asutuste kohustust edastada uuriva asutuse/ametniku kontaktandmed teises kohtustüsteemis selleks määratud kolleegile, kes saaks tegeleda teabe jagamisega ohvrile ja tema perekonnale, tagades vajadusel avalikustamise ärahoidmise.

4.4.4 Paljudes riikides ei ole politseiasutustes või kohtu-uurija juures perekondade kokkuvõimise teenuseid ja perekonnalt nõutakse enne talle teabe andmist enda esindamiseks advokaadi palkamist, mis võib olla kulukas ja paljude perekondade jaoks kättesaamatu. Komitee soovib komisjonil kaaluda kaasnevaid meetmeid, et töötada antud valdkonnas välja parimate tavade mudelid ja need kogu ELis ühtsemal viisil kasutusele võtta.

4.4.5 Liikmesriikidelt tuleks nõuda, et nad avaldaksid laimalt ja korrapärasemalt teavet ohvrite õiguste ja selle kohta, kust neil on võimalik abi saada. Kõnealuse teabe mitmes keeles edastamisel tuleks neilt nõuda ELi tasandil koostöö tegemist, et kulusid vähendada.

4.4.6 Õigusemõistmisel on väga oluline õigus mõista ja olla mõistetud. Komitee soovib liikmesriikidel viia läbi kohtumenetluses osalevate ohvrite ja nende pereliikmete kommunikatsioonivajaduse hindamine, et tagada neile vajalik abi selleks, et mõista ja olla mõistetud.

4.4.7 Laiaulatuslikud tasuta suulise ja kirjaliku tõlke õigused kriminaalmenetluses on põhilised inimõigused ja piiriüleste juhtumite puhul ohvrite ja nende perekondade jaoks eriti olulised. Komitee kiidab heaks asjaolu, et kõnealuseid õigusi laiendatakse nüüd ohvritele. Muret seoses taoliste teenuste maksumusega ei ole vaja liialdada, kuna paljudes liikmesriikides ohvrite kõnealuseid nõudmisi juba täidetakse.

4.4.8 Komitee kiidab heaks kinnituse, et ohvritel ja nende perekondadel on õigus vaidlustada otsus, mille kohaselt ei ole kõnealused teenused vajalikud ning võimaluse esitada kaebus selle kohta, et suulise tõlke kvaliteet ei olnud piisav, et menetluse käigus oma õigusi teostada. Vastavalt direktiivile 2010/64/EL, milles nõutakse kriminaalmenetluses õigust suulisele ja kirjalikule tõlkele, toetab komitee kvalifitseeritud tõlkide ja tõlkijate riikliku registri loomist ja selle toimimist tunnustatud andmekoguna, mida kasutavad õigusnõustajad ja asjaomased asutused. Komitee avaldab muret, et mõningates liikmesriikides peetakse registreid, kuid lepingud kõnealuste teenuste osutamiseks sõlmitakse büroodega, minnes sel viisil registrist mööda ja kahjustades direktiivi eesmärki, ning soovib näha sellise tegevuse lõpetamist.

4.5 Ohvriabiteenuste kättesaadavus

4.5.1 Ettepanekutes on ära toodud miinimumteenused, mida tuleb osutada kõikjal ELis, et tagada kuriteoohvrite ja nende perekondade teadlikkus sellest, millist kiiret ja tõhusat abi on neil võimalik oodata, ükskõik millises paigas ELis nad selle vajaduse tekkimisel viibivad. Väga oluline on, et teenused on tasuta, konfidentsiaalsed ja neid osutavad avaliku või erasektori väga hea väljaõppega töötajad.

4.5.2 Komitee avaldab muret, et ohvriabiteenuste tase ja kvaliteet on praegu liikmesriigiti märkimisväärselt erinev ja ei ole üldiselt sama hästi rahastatud nagu kuriteos süüdistatavatele või kahtlustatavatele osutatavad teenused. Komitee nõuab kaasnevaid meetmeid kogu ELi hõlmavate ohvriabiteenuseid osutavate asutuste standardite, kvaliteedi ja geograafilise ulatuse tugevdamiseks ja ametlikuks muutmiseks ning selle kindlaks ja ühtseks rahastamiseks ELi eelarvest. See aitab saavutada mastaa-bisäästu ühiste elektrooniliste koolitusprogrammide, teabe- ja sidestruktuuride väljatöötamise ja parimate tavade jagamise kaudu. See soodustab ka ohvrite struktureeritumat jälgimist, seadusandliku paketi rakendamist ja jõustamist ja selle tõhusust.

4.5.3 Ohvrite õigus abiteenustele on väga oluline nende taastumise ja õigusemõistmise tõhusa kättesaadavuse tagamisel. Kuigi finants- ja majanduskriis on põhjustanud paljudes liikmesriikides tõsiseid probleeme, ei tohi nad loobuda oma kohustustest selles valdkonnas. Nad peavad võrdlema kõnealuste teenuste rakendamise kulusid nende mitterakendamise kuludega, st ohvrite ja pereliikmetega seotud majandus- ja sotsiaalkulusid, kui neil võtab üleulatust taastumine kaua aega või ei õnnestu see üldse. Mitmetes riikides rahastatakse riiklikke ohvriabimeetmeid kuritegude toimepanemise eest määratud trahvidest. Komitee soovib komisjonil rahastada uuringut, mis käsitleb kõnealuste süsteemide tõhusust võimaliku laiema rakendamise korral.

4.5.4 Komitee tunnustab, et kuriteoohvrite arv on liikmesriigi ja piirkonniti erinev. Lisasurvet võib avaldada elanike arvu kasv puhkuse tippaegadel, millega kaasneb alkoholist põhjustatud agressiivsus. Komitee on seisukohal, et abi peaks olema piirkondliku kättesaadavuse huvides piisavalt paindlik ja kutsub komisjoni ja liikmesriike üles kaaluma kommunikatsiooni ja teenuste parandamiseks vahendite ja abimeetmete suunamist tulipunktidesse. See on eriti oluline juhtudel, kui riski või vägivallakuriteo ohu kasv lähtub ebaproportsionaalselt teises piirkonnas/riigis asuvatest kahtlustatavatest ja on suunatud teises piirkonnas/riigis asuvatele ohvritele.

4.5.5 Väga olulise tähtsusega on seadusjärgsed kohustused, et tagada ohvrite suunamine abiteenuste osutajate juurde ja abiteenuste osutamine. ELis on ohvrite kõnealuste teenuste osutajate juurde suunamine üldjuhul politsei kohustus. Ülekaalukat osa⁽¹³⁾ ohvritest praegu siiski asjakohaste teenuste osutajate juurde ei suunata, see on suurim tõke ohvriabiteenuste osutamisel kogu Euroopas.

4.5.6 Teised ohvritega kokkupuutuvad asutused, sealhulgas haiglad, saatkonnad ja konsulaadid, koolid ja majutusasutused, peaksid samuti vastutama ohvrite suunamise eest abiteenuste osutajate juurde. Tuleb märkida, et seoses andmekaitseõigustega see probleeme ei tekitaks.

4.5.7 Praegused ohvriabiteenuste osutajad ei abista välisriigis vahejuhtumise kannatanud ohvreid või ohvrite perekondi kindlakskujuenud viisil pärast nende koduriiki naasmist. Selle vajakajäämisega tuleks tegeleda. Ohvritel võib taastumine võtta kaua aega ja tekkida püsivad tervisehäired ning pärast kojupöördumist õiguslikud ja haldusprobleemid. Komitee nõuab ohvriabiteenuste laiendamist kõnealuse abi osutamiseks.

4.5.8 Komitee sooviks näha, et ELi rahastamismeetmetega varustatakse ja toetatakse ohvriabiteenuste osutajate, samuti

politsei- ja kohtuasutuste, haiglate, ametiühingute, valitsusväliste organisatsioonide ja ettevõtete koostööd ja suutlikkuse arendamist, et suurendada kodanikuühiskonna kaasatust kuriteoohvritele osutatava abi täiustamisel ja edendada parimaid tavasid ja praktilisi meetmeid ohvriabi parandamiseks. Vabatahtlikke, kes saavad abi ja teenuste osutamisel kuritegeliku käitumise tõttu kannatada, tuleks samuti kuriteoohvritena tunnustada ja abistada.

4.5.9 Komitee kinnitab, et kohtusüsteemidel ja teistel asjaomastel avalikel asutustel on küll täita esmane roll ohvrite kaitsmisel ja abistamisel, kuid on seisukohal, et vastavate sektorite ettevõtted ja organisatsioonid (reisibürood, kindlustusseltsid, lennuettevõtted, hotellid, pangad, mobiiltelefoni- ja teised telefoniettevõtted, autorendi- ja taksoettevõtted, ametiühingud ja sotsiaalsed valitsusvälised organisatsioonid) võiksid anda oma panuse, et ühiselt konstruktiivse koostöö käigus töötada välja positiivsed ja praktilised strateegiad ja struktuurid kuriteoohvrite ja nende perekondade toetamiseks kriisi ajal. Neid algatusi ei tohiks käsitleda koormana, vaid pigem võimalusena ettevõtete positiivsete ühiskondliku vastutuse poliitikate väljatöötamiseks.

4.5.10 Komitee soovib komisjonil viia läbi ELi kindlustussektori uuring, et hinnata kuritegude ja õnnetusjuhtumite ohvritele pakutavat kindlustust, kaitse- ja hüvitismeetmeid, et edendada parimaid tavasid õiglase ja asjakohase õigusliku ja haldus-toetuse, hüvitiste ja kulude määramisel, et ohvritel või nende perekondadel oleks võimalik kriminaalmenetluses osaleda. Poliisidel ära toodud tingimuste ja välistuste selgust tuleks hinnata klientide erinevat kirjaoskuse ja hariduse taset ja võimalikke puudeid silmas pidades. Selgelt tuleks edastada puhkusekindlustuse nende punktide sisu, millega välistatakse kindlustuskaitse täielikult või osaliselt, kui kindlustatu on tarbinud alkoholi ja selle mõju all vahejuhtumise osalenud, samal ajal tuleks kindlustusseltse julgustada otsima selles valdkonnas tasakaalu, arvestades, et paljud inimesed tarbivad puhkusel olles mõõdukalt alkoholi, ja kaaluma alkoholisisalduse kontrollimise kindlakskujuenud meetmete kasutamist, nagu näiteks joober juhtimise korral tehakse. Liikmesriigid on jätkuvalt kohustatud maksma hüvitist ELi hüvitise maksmise direktiivi sätete kohaselt. See ei vabasta kindlustusseltse nende esmase kohustuse täitmisest.

4.5.11 Komitee on seisukohal, et vaja on moodustada ELi tasandi järelevalverühm, mis koosneb ohvritest ja nende pereliikmetest, ohvribirühmadest ja nendega seotud valitsusvälistest organisatsioonidest, ametiühingute ja ettevõtete esindajatest, et toetada järjepidevat järelevalvet, väljaõppe arendamist ja tegutseda ohvrite suhtes vajaliku kultuurimuutuse ergutajana.

4.5.12 Vajadusel tuleks ohvrite õiguste toetamist süvalaiendada ELi teistesse poliitikatesse ja seadusandlikesse algatustesse. See aitaks tagada edasiliikumist selles valdkonnas.

⁽¹³⁾ Vastavalt Victim Support Europe teabele

4.6 Õigusemõistmine ja hüvitis

4.6.1 Süüdistatavate ja ohvrite õiguste vahel on vaja suuremat tasakaalu. Praegu osutatakse ohvritele vähem abi ja neil on vähem õigusi. Komitee nõuab komisjonilt ja liikmesriikidelt meetmete võtmist ohvritele tõhusa õiguskaitsse tagamiseks, kui nad ei saa teavet, abi ega teostada teisi direktiivis ette nähtud miinimumõigusi ja sätteid.

4.6.2 Ohvri õigus ärakuulamisele kriminaalmenetluse käigus ja tõendite esitamisele on inimõiguste ja tõhusa õigusemõistmise küsimus. Mõningates liikmesriikides see õigus juba kehtib ja peab olema kättesaadav kogu ELis. Sellega seoses tuleks ELi õigusaktides võtta arvesse ja kindlasti innustada tõhusate tunnistajakaitsse programme loomist.

4.6.3 Süüdistatavate õigused tuleb tagada, aga ohvri ja tema perekonna õiguspäraseid huve tuleb tunnustada ja toetada. Ohvritel peab olema õigus samal tasemel õiguslikule ja haldus-toetusele. Komitee kiidab heaks, et tunnustatakse ohvrite õigust õigusabile, kui nad on menetlusosalise staatuses, mis võimaldab neil teostada oma direktiivist tulenevaid õigusi. Komitee on seisukohal, et abi peaks olema kättesaadav ka ohvri perekonnale ja tunnustatud tugisikule, kui ohver on surnud või vajab suurel määral abi oma õigus- ja teovõime teostamisel, kui ta osaleb kohtumenetluses, ja palub komisjonil läbi viia analüüs ohvritele ja nende perekondadele kogu ELis osutatava õigusabi ja abistamissätete kohta, et koguda võimalike tulevaste meetmete jaoks teavet toetuse laiendamiseks selles valdkonnas.

4.6.4 Komitee väljendab muret märkimisväärsete takistuste pärast hukkunud ohvrite kodumaale viimisel teatud liikmesriikides. Ohvrite peredele ei anta sageli õigust viia oma lähedase surnukeha matmiseks koju tagasi või nad peavad ootama aastaid ning läbima keerukaid õigusmenetlusi säilmete kättesaamiseks. Lisaks pere leinale põhjustab see kirjeldamatut vaeva ja suuri kannatusi. Komitee soovib Euroopa Komisjonil töötada selgelt määratletud ja piiratud tähtaja jooksul⁽¹⁴⁾ välja ühismenetlused väljaspool koduriiki ohvriks langenud isikute säilmete transportimiseks ja kodumaale viimiseks. Menetlused oleksid riiklike või piirkondlike õigusaktide suhtes ülimuslikud.

4.6.5 Komitee kiidab heaks ohvrite õiguse saada kompensatsiooni reisi-, majutus- ja elamiskulude eest, kui nad osalevad kohtuistungil tunnistajate või ohvritena. Komitee arusaamise kohaselt hõlmab see säte mõrvaohvri perekonda, kuid komitee ootuse kohaselt tuleks seda kohaldada laiemalt nende ohvrite perekondadele ja tugisikutele, kellel on vaja suurel määral abi oma õigus- ja teovõime teostamisel, ja seda peaks osutama riik.

4.6.6 Kuriteoteate kirjalik kinnitamine peaks olema peamine miinimumstandard. Vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusele peaks riik ohvrite kaebusi nõuetekohaselt uurima.

4.6.7 Komitee on seisukohal, et kahtlustatava poolt teises liikmesriigis toimepandud kuritegude korral peaksid kehtima sätteid, millega tagatakse, et väljaandmismenetlust ei takistaks koduriigis sama kahtlustatava suhtes läbiviidav menetlus, kui koduriigis viiakse menetlust läbi väiksema kuriteo tõttu kui välisriigis käimasolevas menetluses. Need tuleks läbi viia kiirkorras või edasi lükata, kuni menetlus välisriigis kestab.

4.6.8 Komitee on seisukohal, et kui tehakse otsus kriminaal- asja menetlemisest loobuda, peaks olema õigus otsuse sõltumata läbivaatamisele. Ohvri jaoks tõhusam õigus oleks õigus, et menetlusotsuste teemal temaga konsulteeritakse.

4.6.9 Komitee tunnistab, et rahaline hüvitis ei saa kuriteoga põhjustatud kahju olematuks muuta ning sageli on tunnustus ja austus ohvri jaoks väga olulised. Ohvritel on kehtiv õigus hüvitisele, aga sageli ei ole nad oma õigusest teadlikud või heidutab neid keeruline kaebuse esitamise menetlus. Piiriüleste juhtumite puhul on hüvitise saamine kuriteo käigus tekitatud vigastuste eest sageli võimatu, kui ohver või perekond ei alusta välisriigi kohtualluvuses tsiviilkohtumenetlust, mis on keeruline ja kallis. Rohkem tuleb teha selleks, et tagada ohvritele võimalus esitada kaebusi hõlpsamalt ja tasuta. Komitee nõuab, et komisjon jätkaks kuriteoohvritele hüvitise maksmise direktiivi läbivaatamist ja teeks selles valdkonnas vajalikud laiaulatuslikud parandused, kaaludes sealhulgas ELi tasandil hüvitiskeemi kuriteoga tekitatud kahju eest.

4.6.10 Komitee kutsub komisjoni üles uurima eespool nimetatud läbivaatamise käigus eriti liikluskuritegude ohvritele hüvitise maksmise küsimust. Komitee märgib, et mõningates liikmesriikides on häid toimivaid näiteid ohvritele hüvitise maksmise ja nende abistamise kohta. Näiteks seal, kus märkimisväärne osa liikluskuritegude eest määratud trahvidest kogutud rahast kasutatakse ohvrite abistamiseks ja neile hüvitise maksmiseks. Arvestades, et liiklusõnnetused on puude tekkimise peamine põhjus, tuleks kõnealuste hüvitiskeemide väljatöötamisse, rakendamisse ja haldamisse kaasata puuetega inimeste esindusorganisatsioonid.

4.6.11 Kaaluda tuleks ettemaksete tegemist, et toetada ohvreid ja nende perekondi viivitamata pärast vahejuhtumit, kui kulud võivad osutada eriti suureks.

4.6.12 Komitee kiidab heaks direktiivis toodud ettepanekud taastava õigusemõistmise kohta, kuid on seisukohal, et määratlus on liiga kitsas ja on vaja rõhutada, et on mitmeid võimalusi taastava õigusemõistmise läbiviimiseks ilma inimesi kokku viimata. Komitee kinnitab, et ohvri ja tema perekonna

⁽¹⁴⁾ Vt joonealune märkus 1.

soovid ja kaitsmine peavad seisma kõikidel juhtudel esikohal. Tugevad tagatised on väga olulised ja tervitatavad on sätted, millega tagatakse, et nõuetekohase väljaõppe saanud abiteenuste osutajate juurde suunajateks on riigiasutused. Komitee märgib, et praegu rahastatakse taastavat õigusemõistmist väga vähestes liikmesriikides ja soovib komisjonil toetada katseprojekte taastava õigusemõistmise standardite ja väljaõppe väljatöötamiseks, et luua mastaabisääst ja toetada parimate tavade vahetamist.

4.6.13 Komitee märgib, et igal aastal müüvad õiguskaitseasutused kogu ELis maha suures koguses varastatud vara, mida politsei ei ole omanikuga kokku viinud. Veel üheks probleemiks on vastuvõetamatud viivitused vara tagastamisel⁽¹⁵⁾. Komitee soovib näha, et vara tagastamise sätteid tugevdataks ametiasutuste kohustusega edastada konkreetne teave ja kontaktandmed selle kohta, kes vara eest vastutab, ja tagataks vara tagastamine lühikese kehtestatud ajavahemiku jooksul.

Brüssel, 7. detsember 2011

4.7 Rakendamine ja jõustamine

4.7.1 Direktiivi sätete täitmata jätmise toob kaasa märkimisväärsed majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed mitte ainult ohvrite ja nende perekondade, vaid kasutamata jäänud tööpäevade, tervishoiu- ning teistele sotsiaal- ja õigusteenustele tekkiva surve kaudu ka liikmesriikide majanduste jaoks. Seetõttu on väga oluline ohvrite ja nende perekondade kõnealuste uute abimeetmete asjakohane rakendamine parema ja kiirema taastamise tagamiseks.

4.7.2 Komitee on seisukohal, et ettepanekud peaksid hõlmama tugevaid meetmeid, et tagada miinimumstandardite täitmine kogu ELis. See eeldab meetmeid pideva järelevalve ja tõhusa jõustamise tagamiseks, millega kaasnevad hoiatavad karistused täitmatajätmise ennetamiseks.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ Ohvrid esitavad ohvriabiteenuste osutajatele kõikjal Euroopas pidevalt kaebusi selletõttu, et õiguskaitseasutused viivitavad vara ohvritele tagastamisega.